

İLETİŞİM BECERİLERİ

modül 9

Düzenleyen : Ömer SARIKAYA
(Özel Eğitim Öğretmeni)

Dilin başkalarını anlamak amaçlı kullanımı alıcı dil
başkalarına kendimizi anlatmak amaçlı kullanımına ise ifade edici dil diyoruz.

Otizmli bireylerde

- iletişim girişiminde isteksizlik
- karşılıklı iletişimde yetersizlik
- göz kontağı ve beden dili gibi sözsüz iletişim araçlarını kullanmada yetersizlikler görülür.

Ayrıca otizmli bireylerin yarısına yakınının konuşma becerileri oldukça sınırlıdır.

Konuşmanın ve konuşulmanın öğrenilememesi durumlarında **alternatif ve destekleyici iletişim ADİ biçimlerinden** yararlanılır.En çok başvurulanlar resim ve fotoğraflardır.

fırsat
öğretimi

PECS

Fırsat Öğretimi

doğal etkileşim

iletişim
girişimi
(çocuk)

girişimi
kabul
(iletişim ortağı)

doğal
pekiştirme

- Sözel ya da sözel olmayan iletişim becerileri kazandırmada en çok tercih edilen öğretim şeklidir. Ancak **esas olarak fırsat öğretimi sözel iletişim becerilerini geliştirmek** amacına daha çok hizmet eder. **Görsel iletişim becerileri için PECS** öğretimi önerilmektedir.
- Fırsat öğretimi , iletişimi teşvik edici bir düzenleme yaparak doğal bir etkileşim bağlamında mümkün olduğu ölçüde art arda denemelere yer verilerek yürütülen , UDA ya bağlı doğal bir öğretim yöntemidir.

Beklenen iletişim gerçekleşmezse ,
ipucu ve pekiştirme yapılır.

Fırsat öğretimi ;

- Art arda denemelerle gerçekleşir.
- Yönerge ya da soru sorma yoktur
- Her deneme aşamalardan oluşur.
- Çocuk , etkileşimden keyif almalıdır.
- Doğal pekiştirme yapılır.

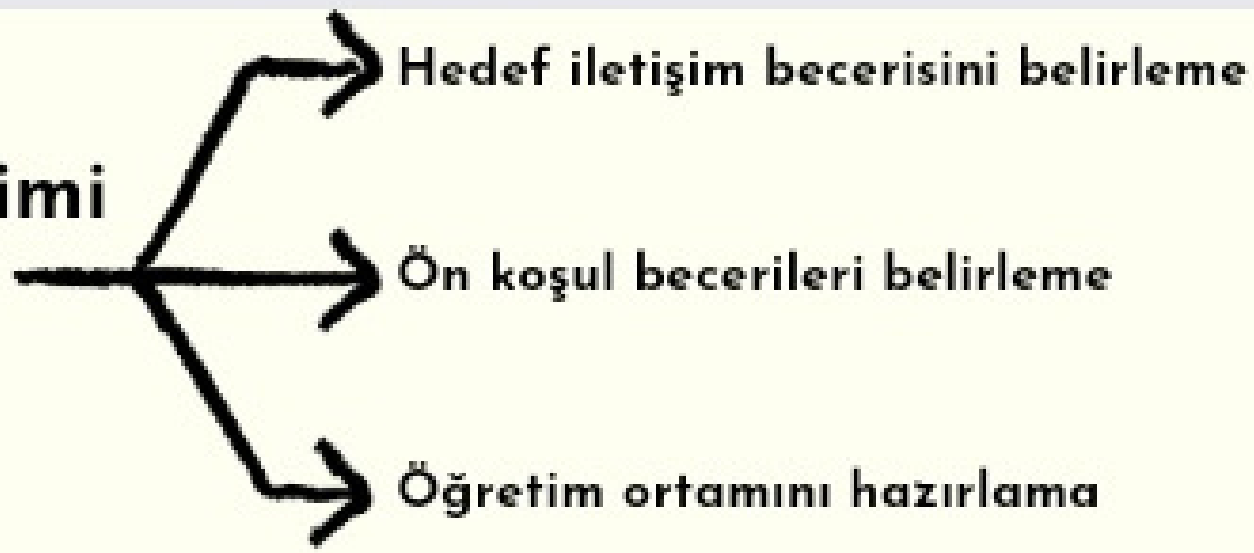
Bir araştırmaya göre,
Ortalama 2.5 yaşında programa başlayan 28 otizmlili çocuğun yalnızca %36 sında programa başladıklarında anlamlı sözcük kullanımı gözlenmişken; 1 yıl sonrasında bu çocukların %82 sinde anlamlı sözcük kullanımı gözlenmiştir.

Daha sonra aynı program 3 yaş ve daha ileriki yaşlarda çocuklara uygulanmıştır. Ancak ilerlemeler çok az olmuştur.

Bu yüzden fırsat öğretimine 3 yaşından önce başlanması önemlidir.

Fırsat Öğretimi 3 aşamada gerçekleşir.

1.Hedef iletişim becerisini belirleme

- Çocuğa kazandırmak için öncelikle birkaç hedef iletişim becerisi belirleyin.
- Sahip olmadığı ama öğrenmeye hazır olduğu beceriler seçmeye çalışın.
- Günlük hayatında kullanabileceği işlevsel beceriler seçmeye özen gösterin.

Farklı İletişim Düzeyleri

- 1.Jestlerle belirtir.(parmakla işaret - zıplama jesti yapma)
- 2.ilk seslerini çıkarır.(şapka için şşşş sesi)
- 3.adını tamamen söyler. (şapka demek)
- 4.eylemi belirtir. (şapka için 'giy' demek)
- 5.cümlecikle belirtir. (şapka giy demek)

2.Ön koşul becerileri belirleme

Ön koşul beceri olarak , hedef olarak belirlediğiniz becerinin bir alt düzeyde olanını belirlemelisiniz.

Farklı Düzeylerde Ön koşul Beceriler :

- nesnelere doğru uzanmak
- nesneleri parmakla işaret etmek
- nesneye uzanıp bir şeyler söylemek
- yetişkinin elinden tutup nesneye götürmek
- sözcük benzeri sesler çıkarmak
- eylem adı söyleyerek istek bildirmek
- nesne adı söyleyerek istek bildirmek
- cümlelerle istek bildirmek

3.Öğretim ortamını hazırlama

Çocuğun ön koşul becerileri sergileyebileceği, hedef iletişim becerilerini öğrenmesini sağlayacak bir ortam kurun.

- çocuğun ulaşmayı çok isteyeceği pekiştirici özellikte nesneler , çocuğun görebileceği ama ulaşamayacağı bir yere konur.Girişimi beklenir.
- bu nesnelerden az az verip daha çok istemesi sağlanabilir.
- bir etkinlik yapmak için gerekli olan nesneler eksik verilebilir.
- ortamda bir zorluk çıkarılıp çocuğun zorluğu yenmek için iletişim kurması beklenir. (dolabın açılmaması)

ÖRNEK

modül 9

OTİZM TANILI BİR OKUL ÖNCESİ ÖĞRENCİSİ İÇİN)

Hedef iletişim
becerisini
belirleme

1.Hedef beceri

- U sesi ile başlayan kelimeler söyleme

Süreç

'Çocuk , uçak kelimesine yakın bir sesletimde bulunursa uçakla oynaması sağlanır. Söylediği kelimenin uçak sözcüğüne giderek daha çok benzemesi hedeflenir.'

Ön koşul
becerileri
belirleme

1.Ön koşul

- U sesini çıkarma

Öğretim
ortamını
hazırlama

1.Ortam Düzenlemei

- Çocuğun çok sevdiği oyuncak uçak onun ulaşamayacağı ama görebildiği bir rafa konur.

2.Hedef beceri

- 'uçak' kelimesi ile iki kelimelik cümle kurma

Süreç

' Uçak ver , uçağı ver , uçak çık,uçak çıkar,uçağı çıkar , uçak oyun,uçak oyna ' gibi tepkiler vermesi beklenir.

2.Ön koşul

- Bu hedefe ulaşıncı , belirlenen hedefimiz , 'uçak' sözcüğünü söyleme

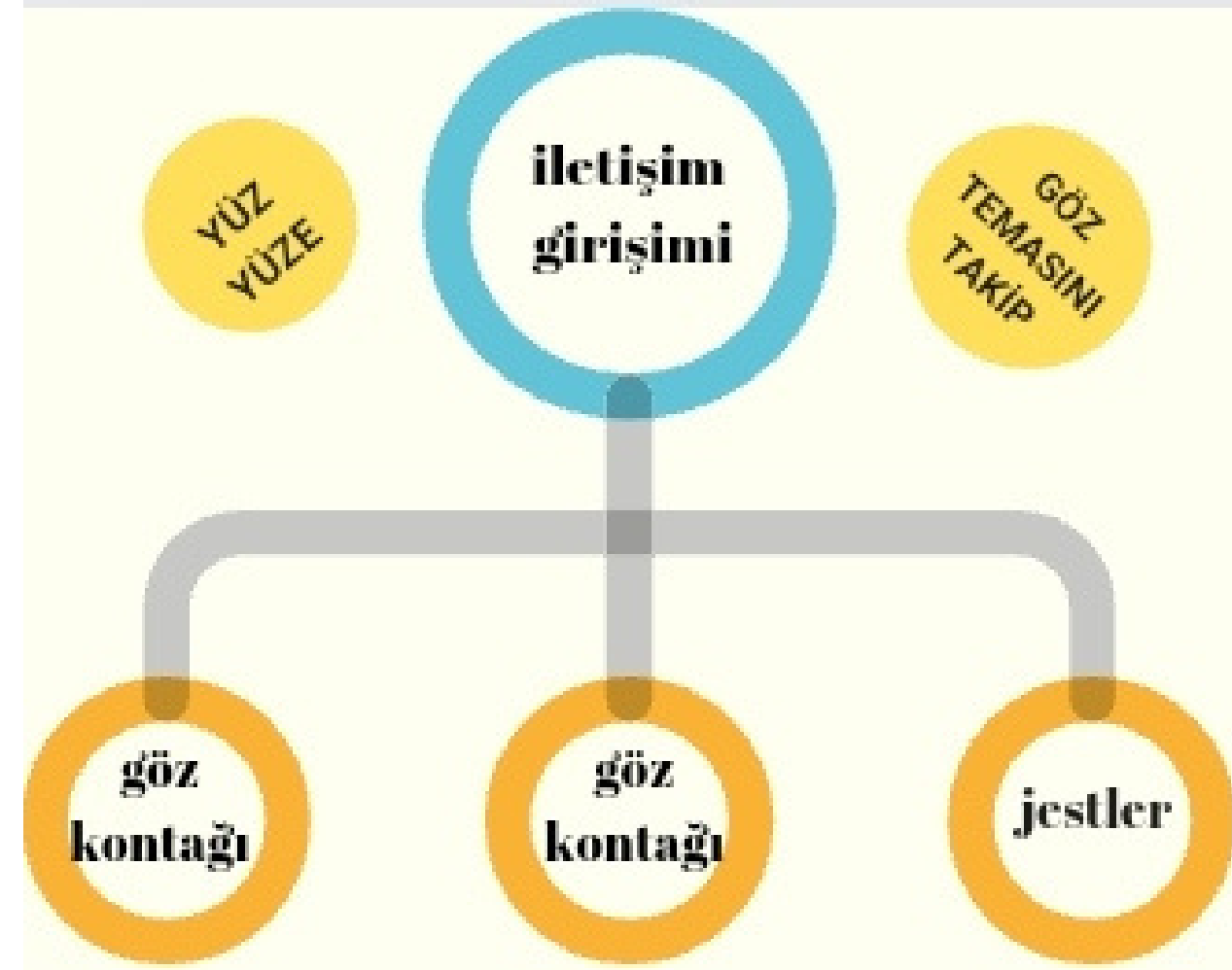
3.Ortam Düzenlemei

- uçak kapalı şeffaf bir kutuya koyulur

Sevdiği etkinlikleri
bir anda yarım
bırakırsak ne olur ?

- salıncak
- dönen koltuk
- el ele zıplama
- havaya atma
- araba sürme
- müzik yapma

fırsat öğretimi denemelerini yürütme

1. Çocuk gözlenir.
2. Çocuğun iletişim girişi kabul edilir ve daha üst düzeyde bir iletişimsel davranış istenir.
3. Beklenir.
4. Doğru tepki geldiğinde , doğrulayıp pekiştirilir.
5. Yanlış ya da eksik tepki geldiğinde ya da hiç tepki gelmediğinde ipucu sunulur.
6. Beklenir.
7. Doğru tepki doğrulanıp pekiştirilir, yanlış ya da eksik tepki ya da hiç tepki olmadığı durumlarda ipucu sunulur.
8. Bir sonraki denemeye geçilir.

Çocuğu Gözlemle

Kabul Etme ve İsteme

Bekleme

Doğrulama ve Pekiştirme

İstenilen Tepkiyi
Alamazsanız:

İpucu sunun.İpucu sunduğunuz beceri konusunda çocuğun , becerinin tam ya da yakın halini yapmasını bekleyin.Beceriye büyük ölçüde yaparsa doğrulayın ve pekiştirin.Eğer yine tepki gelmezse tekrar ipucu sunun. Başarılı deneme sonrası çocuk elde ettiği pekiştireçle birkaç dakika oynasın,Ardından süreci yineleyin.

Yeni Kararlar Alma

- Çocuk ilerleme gösterdikçe 'bekleme' sürelerini giderek artırın.
- Kullanmakta olduğunuz ipuçlarını giderek silikleştirin.
(şapka de , şaaap-ka , şaaaaaap , şşşşş)
- İletişim becerileri noktasında çocuğu yormadan beklentilerinizi yükseltin.
- Fırsat öğretimi sırasında oluşabilecek davranış sorunlarını görmezden gelmeye kendinizi hazırlayın.
- Hedef iletişim becerisini tam olarak sergilemesini bekleyin.Bu beklentiniz karşılandığında 5/5-9/10 art arda ölçütü hedefleyin.

- Ölçüt karşılandıktan sonra farklı nesnelerle genelleme yapın.
- Genelleme noktasında da ölçüt karşılandığında farklı bir iletişim becerisi çalışmasına atlayın.
- Aile üyelerini mutlaka işin içine katıp , beceriyi günlük yaşamında da benzer durumlarda kullanmasını sağlamaya çalışın.
- Fırsat öğretimi çalışmalarına başlamadan mutlaka , hedef davranış, ön koşul beceri,ortam, ipuçları,pekiştireçler vs her şeyi bir forma yazmayı unutmayın

- **Yapılan araştırmalar fırsat öğretiminin edinim noktasında yavaş olduğunu ancak kalıcılık ve genelleme noktasında ise yüksek bir performansı olduğunu ortaya koymuştur.**
- **Ayrıca ilk iletişim girişimi çocuktan geldiği için , öğrenme fırsatı sıklığı uygulamacının kontrolünde değildir.Bu durum çalışmalarda sınırlılık oluşturmaktadır.**
- **Bu sınırlılıkları ortadan kaldırmak için çeşitli uyarlamalar yapılmıştır.**

Günlük yaşamda fırsat öğretimini kullanmayı öğrenin,öğretin.

- **Yiyecek ve içecekleri az miktarda vererek , çocuğun istemesi için zemin hazırlayın. Göz kontağı,jest ya da ses ile iletişime geçmesini bekleyin.**
- **Çocuğun en sevdiği etkinlikleri ya da oyunları eksik yapıp ya da bir anda durdurarak ; aynı şekilde iletişim kurmasını bekleyin.**
- **Bir şey istediğinde ona iki seçenek sunarak , istediği şeyi iletişim kurarak almasını sağlayın.**
- **Çocuğun isteklerini yerine getirmek için biraz bekleyin ve hedeflediğiniz iletişim tepkisi gelince bu isteği gerçekleştirin.**

(Çocuk kapıyı açmak istediğinde biraz bekleyip , hava nasıl ,dışarısı sıcak-soğuk, dışarıya mı çıkmak istiyorsun , kapıyı mı açacaksın gibi sorularla iletişim beklemek)

Talep Etme Model Olma

Kendiliğinden iletişim başlatma yeteneği olmayan çocuklar için önerilir.Uygulamacıya daha fazla olanak verilir.Bu süreç,

- 1.İletişimi teşvik edici bir ortam düzenleme
- 2.Çocuktan bir iletişim becerisi talep etme (*ilgilendiği nesneye ilginizi yöneltin ve mutlaka göz hizasında olun*)
- 3.Çocuğa model olma (*2. basamak gerçekleşmezse*)
- 4.Sergilenen iletişimi doğrulama ve pekiştirme

Araştırmalar bu yöntemin olumlu sonuçlar verdiğini göstermektedir.

Çoklu Fırsat Öğretimi

Fırsat öğretiminin bütün kriterleri korunur ancak her bir denemeden sonra iki tane de alıştıırma denemesine yer verilir.**Alıştıırma denemelerini çocuk değil uygulayıcı başlatır.**Böylece fırsat öğretiminin yavaşlığı ortadan kaldırılıp , güçlü genelleme ve kalıcılık özelliği de eklendikten sonra hızlı ve etkili bir yöntem ortaya çıkar.

Süreç

Çocuğun askıda bulunan suluğu için çocuk 'su' diyerek iletişime girer. Uygulamacı 'aaaa su mu istiyorsun?' diyerek suyu çok güzel istediği için sosyal pekiştirir ama suyu vermez.Bu iletişimi tekrarlaması için 'hadi bir daha söyle' diyerek tekrarlatır.Çocuk 'su' diyerek yineler.Uygulamacı tekrar söylemesini sağlar ve suyu verir.

PECS

(Resim Değiş-Tokuşuna Dayalı İletişim Sistemi

PECS'e Yönelik Araştırmalar

- Katılımcıların kendiliğinden konuşmada
- taklitte
- ortalama konuşma uzunluğunda
- sosyal - iletişimsel davranışlarda artış olduğunu
- Davranış sorunlarının ise azaldığını göstermektedir.

PECS tipik gelişim gösteren çocukların iletişim gelişimi model alınarak hazırlanmıştır.

PECS öğretiminden önce PECS araçlarının özenli ve kullanışlı olacak şekilde hazırlanması oldukça önemlidir.

- 1980 -ABD -Andy Bony&Lori Frost
- Resim ve yazılardan oluşan ADİ sistemi
- Hiç konuşamayan ve konuşmayı kullanamayan çocuklarda
- Öğretim süresi ve verimlilik özellikleri olumlu
- UDA ilkelerine bağlı
- Ayrık denemelerden oluşur.
- TEK kart → ÇOK kart
- Kartlarla cümle kurma ile sonuçlanır.

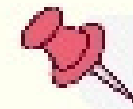
PECS 6 evreden oluşmaktadır.

- 1.Evre : İletişim girişiminde bulunmak
- 2.Evre : İletişim girişimini genellemek
- 3.Evre : Seçim yapma öğretimi
- 4.Evre : Cümle oluşturma öğretimi
- 5.Evre : Soru yanıtlama öğretimi
- 6.Evre : Görüş bildirme ve betimleme yapma öğretimi

PECS Araçlarını Hazırlayalım

- Etkili pekiştireçlerin belirlenmesi
- PECS klasörünün hazırlanması
- İletişim kartlarının hazırlanması

Sürece başlamadan önce etkili pekiştireçleri belirlemek gereklidir. PECS öğretimi öncesi belirlediğiniz pekiştireçleri temin etmelisiniz.

Pekiştireç belirleme sürecine ve gerekli formlara ilk bölümde yer vermiştik. Gerekli görüldüğünde kullanılmalıdır.

PECS oturumlarında kullanılmak üzere bir iletişim klasörüne ve iletişim kartlarına ihtiyacımız vardır.

Bu sebeple çocuğun taşıyabileceği büyüklükte ve orta kalınlıkta bir klasör temin etmelisiniz.

Klasörün içine plastik malzemeden 4-5 sayfa takınız.

Çocuğun PECS becerileri arttıkça klasöre yeni sayfalar takmaya hazırlıklı olun.

Klasörün kapağına ve iç sayfalarına 3-4 sıra cırt bant yapıştırın.

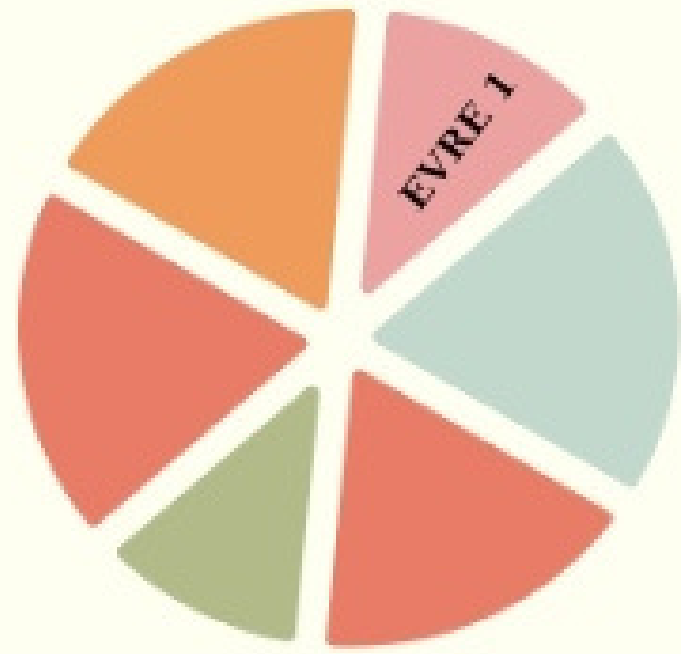
Bu cırtlara yapıştıracağınız çocuk için etkili olduğu belirlenen pekiştireçlerin resimlerini bulun.

Bu resimleri 5x5 cm kart haline getirin. Bu kartları şeffaf koruyucu malzeme ile kaplayın.

Arkalarına cırtın karşı kısmını yapıştırın.

1. Evre : İletişim girişiminde bulunmak : Masada duran resimli kartı , karşısında duran iletişim ortağına verip , pekiştirece ulaşması
2. Evre : İletişim girişimini genellemek : I. evreyi farklı mesafede , ortamda , kişilerde , pekiştireçlerde gerçekleştirmesi
3. Evre : Seçim yapma öğretimi : Klasördeki resimli kartlar arasından elde etmek istediği pekiştirecin resmini seçmesi
4. Evre : Cümle oluşturma öğretimi : İki ya da daha fazla resimli kartı yan yana takıp bu cümle şeridini iletişim ortağına vermesi
5. Evre : Soru yanıtlama öğretimi : 'Ne istiyorsun?' sorusuna gerekli kartlarla cevabı düzenleyip iletişim ortağına vermesi
6. Evre : Görüş bildirme ve betimleme yapma öğretimi : Resimli kartlarla görüş bildirme , betimleme yapma

Tek Resimli Kart Kullanarak İletişim Başlatma

- Çocuğa , kendisi için etkili pekiştireci gördüğünde , bu pekiştirecin resimli kartını alıp , iletişim ortağına uzanıp , kartı iletişim ortağının eline bırakmak öğretilir.

Önemli Noktalar :

- 1.Kartlar çok cazip olursa çocuk vermek istemeyebilir.
- 2.Yönlendirici fiziksel yardım dışında hiçbir şekilde sürece dahil olmaz.
- 3.Yeni sürece hızlı başlamak adına yiyecek içecek pekiştireci ile sürece başlanabilir.
- 4.Nesne pekiştireciyle çocuğun 15-20 saniye zaman geçirmesini sağlayın.

uygulamacı

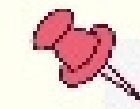
yönlendirici

çocuk

- Evre I de bir uygulamacıya ve bir yönlendiriciye ihtiyacımız vardır.
- Uygulamacı ve çocuk bir masada karşılıklı otururlar.
- Yönlendirici ise çocuğun arkasında oturur ya da ayakta durur.
- Öğretimde kullanılacak pekiştireç uygulamacının elinde , pekiştirecin resmi masada durur.

Önceleri 4-5 deneme ile başlayan süreçleri gittikçe arttırmayı ve gün içinde farklı oturumlarında toplam en az 30-40 PECS denemesine yer vermeye çalışın.

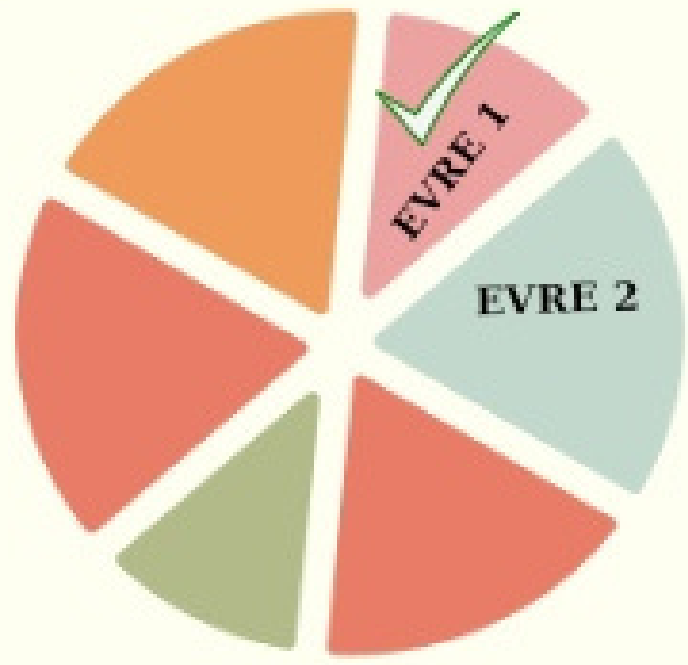
Evre 1 den Evre 2 ye geçmeye karar verirken 4-5 farklı pekiştireçle en az %80 ölçüt alın.Genelleme çalışmaları için uygulamacı ve yönlendirici yer değiştirebilir.

SÜREÇ

- 1.Pekiştireç için FINDIK yiyeceğini belirlemiş olalım.
 - 2.Bir adet fındığı çocuğun ulaşamayacağı ama göremeyeceği şekilde elimizde tutalım.
 - 3.Bu arada fındığın resmi de masada dursun.
 - 4.Çocuğun sizin elinizdeki fındığa uzanmasını bekleyin.
 - 5.Beklerken çocukla hiçbir iletişimde bulunmayın.
 - 6.Çocuk fındığa uzanır uzanmaz , diğer elinizin avucunu masadaki karta yakın bir mesafede açın.
 - 7.Bu sırada yönlendirici çocuğa tam fiziksel yardım sunarak , çocuğun masadaki kartı uygulamacının açık eline bırakmasını sağlasın.
 - 8.Kart sizin avucunuzun içine konur konmaz diğer elinizdeki fındığı çocuğa verin.
 - 9.Coşkulu bir sosyal pekiştirme yapın.
 - 10.:Çocuk fındığı bitirir bitirmez elinize bir fındık daha akın ve süreci tekrarlayın.
- Zamanla verdiğiniz pekiştireç miktarını azaltabilirsiniz.

Zorlaşan Durumlarda İletişim Başlatma

SÜREÇ

- Masanın üzerinde değil de , belli bir mesafede olan iletişim klasörünün üzerinde duran resimli kartı alıp, uzaktaki uygulamacıya vererek iletişim girişiminde bulunur.
- Bu kez ipucu sunup silikleştirme eylemine ek olarak şekil verme basamağı da eklenir.
- Yani, çocuğun önce iletişim klasörüne ,daha sonra uygulamacıya uzanmak için kat etmesi gereken mesafe birkaç denemede bir hafifçe artırılır.

- 1.Çocuk -uygulamacı - yönlendirici masada yerini alır.
- 2.(kart masada değil,klasörde cırt cırt ile yapıştırılmış.)
- 3.Çocuğun Levrede öğrendiği pekiştireçlerden bir kağı masaya konur ve zaman geçirmesine fırsat verilir.
- 4.Hemen ardından çocuğun seçtiği pekiştirecin kartı klasörün kapağına iliştilir ve pekiştireç çocuktan alınır.
- 5.Üzerinde pekiştirecin olduğu klasör masaya konur.
- 6.Çocuğun kartı söküp uygulamacıya vermesi beklenir
- 7.Yönlendirici gerekli ipucunu sağlar.(yapmazsa)
- 8.Ancak yönlendiricinin ipucu uygulaması için , çocuğun karta ya da klasöre uzanması beklenir.
- 9.Bu süreçten sonra pekiştireç çocuktan alınır ve uygulamacı ya da yönlendirici tarafından pekiştirecin kartı klasöre yapıştırılır.

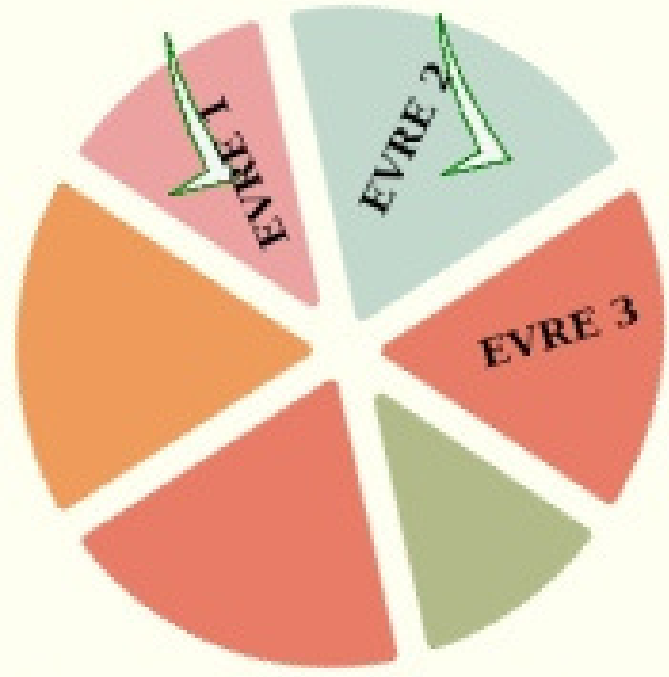

A series of horizontal dotted lines for writing, starting from the pencil icon and extending across the page.

Evre 2 yi bitirmeye karar verirken evre 1 dahil 7-8 farklı pekiştireçle en az %80 ölçüt alın.Genelleme çalışmaları için süreç ders ortamı dışına çıkarılabilir.

Sürecin Devamında :

- Denemeler bağımsız ve kararlı şekilde ilerledikten sonra uygulamacı elini karta değil kendi vücuduna yakın şekilde tutmaya başlar.
- Bu süreçte de kararlı adımlar atılınca , uygulamacı masadan hafifçe uzaklaşmaya başlar. (sandalyesini geriye doğru çekebilir.) Bu uzaklık 2-3 metreye kadar çıkartılır.
- Bu mesafede oluşacak duraksamaları yönlendirici gerekli ipucu ile ortadan kaldırır.Ayrıca böyle anlarda uygulamacı da elini açıp yardımcı olabilir.
- Bu süreçlerden sonra klasörde yavaş yavaş uzaklaştırılır.Klasör odanın bir ucuna konulana kadar süreç devam eder.
- Bu süreç tamamlandıktan sonra uygulamacı arkasını döner ve iletişime tepkisiz kalabilir.Böylece çocuk uygulamacının omzuna dokunma gibi iletişim girişimlerinde bulunmak zorunda kalır.

- Çocuğun , klasörün kapağındaki resimli kartlar arasında, ulaşmak istediği pekiştirece karşılık gelen kartı seçip uygulamacıya vermesi hedeflenir.

-Resim ayırt etmeye hangi ikili ile başlanacağı önemlidir:

- Eşit derecede arzu edilen pekiştirecin resmi kullanılırsa, çocuk neyi seçerse seçsin pekiştireç elde etmiş olur.
- Bu yüzden iki sonucun çok farklı olacağı iki pekiştireç seçilmelidir.Örneğin soğan - fındık.
- Bu evrede artık yönlendiriciye gereksinim duyulmaz.

Birden Fazla Resimli Kart Arasından Seçim Yapma

EVRE 3-A

- 1.Çocuk ve uygulamacı masada karşılıklı otururlar.
 - 2.Klasörün kapağına 2 adet resimli kart takılır.
 - 3.Biri pekiştireç diğeri hoşlanmadığı nesne resmi.
 - 4.Uygulamacı 2 nesneyi de tek eliyle tutar.
 - 5.Diğer eli kartı alabilmek için boş haldedir.
 - 6.'Bu evredeki asıl amaç kartı uygulamacının eline bırakmak değil , doğru kartı seçmesidir.'
 - 7.Bu yüzden çocuk karta dokunur dokunmaz , uygulamacı sosyal pekiştireçlerle bunu destekler.
 - 8.Çocuk kartı verirse uygulamacı sosyal pekiştireci sürdürür ve pekiştireci çocuğa verir.
 - 9.Çocuk pekiştireçle zaman geçirince ya da tüketince kart tekrar klasöre yapıştırılır ve nesne pekiştireci çocuktan alınır.Süreç tekrarlanır.
 - 10.Her denemede kartların yerleri değiştirilir.
- Çocuk yanlış pekiştireç kartını verirse ,uygulamacı hoşlanmadığı nesne ya da yiyeceği çocuğa verir.Huysuzlanması umut vericidir.

Uygulamacı çocuğa ipuçsuz tepki vermeyi öğretmek adına bu noktada 4 aşamalı bir hata düzeltme süreci uygular: 1. İşaret ipucu kullanır. 2.Elini karta yakın konumda açar. 3. Çocuğun kartı eline koyması için FY ya da jest ipucu kullanır. 4.Çocuk kartı uygulamacıya verince sözel pekiştirir ama çocuğa nesneyi vermez.

Evre 3-B ye geçerken 4-5 farklı pekiştireçle en az 2 farklı itici uyararla(her itici uyararla en az 2 farklı pekiştireç) %80 ölçüt almayı hedefleyin.

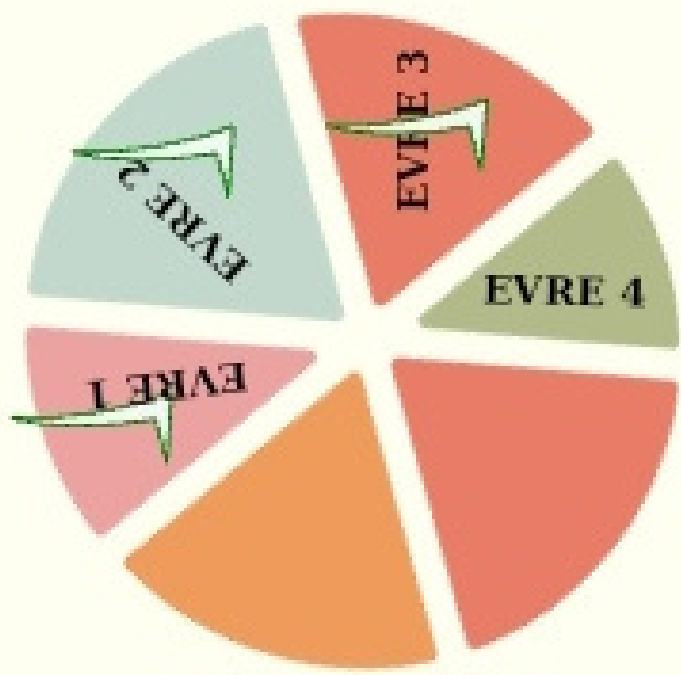
EVRE 3-B

- Asıl amaç , çocuğun kartına karşılık gelen nesneyi seçmesidir.Tepsi kullanmak mantıklı olabilir.
- 1.Çocuğa kapağında iki pekiştirecin yapıştırıldığı klasör sunulur.
 - 2.Çocuk bir kart seçince uygulamacı sosyal pekiştireç eşliğinde tepsiyi çocuğa sunar.
 - 3.Gerekli ipucu ve pekiştirme yapılır.
 - 4.Çocuk yanlış nesneye uzanırsa uygulamacı engeller.İşaret ederek ya da karta 'tık tık' yaparak hata düzeltir.
 - 5.Yönerge : alabilirsin olmalıdır. Nesnenin adını söylemek , işitsel ve görsel ayırt etme noktasında bizi yanıltır.
- Bu aşamalarda ölçüt alınınca kart sayısı 3 e çıkar.
 - Son olarak kart önce 4 , sonra 5 e çıkarılır.
 - 5 nesneli ayırt etmeyi başaran çocuk için bir sonraki evre tüm kartların klasörün içine alınması,çocuğun klasörün kapağını açıp resim seçmesidir.İlerleyen zamanlarda kartlar belli bir sınıfa göre klasöre yapıştırılır.
 - İyiye ustalaşan çocuğun klasör içindeki kartlarını , her eklenen resmi klasör kapağında çalışarak artırabilirsiniz.

Hata düzeltme evresinde uygulamacının pekiştireci vermemesinin nedeni bir boşluk yaratıp ardından hemen sürece yeniden başlayıp çocuktan ipuçsuz tepki istemesidir.

Hatalar devam ederse kart boyut ,konum ve renkleri değiştirilebilir.

Resimli Kartlarla Cümle Kurma

Evre 4 e geçmeden önce çocuğun 14-15 farklı pekiştireçle , iletişim klasörünün iç sayfalarını da kullandığı oturumları %80 oranında başarıyla geçmesi ve PECS klasörünü günlük yaşamında ve genelleme bağlamında kullanır duruma gelmiş olması gerekir.

.....

.....

.....

.....

.....

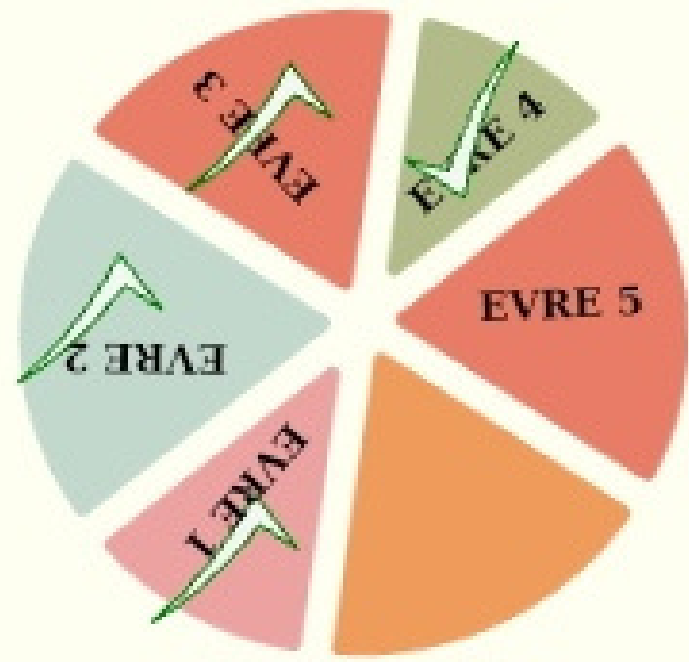
SÜREÇ

- Evre 4 te iletişim klasörünün alt kısmına sabitlenmiş bir cırt şeridine ihtiyaç vardır.
- 'İstiyorum ' kartına da ihtiyacımız olacağından , üzerinde açık el resmi olan bir kart oluşturulmalıdır.
- Bu evrede ilk hedeflenen beceri önce 'istiyorum' kartını cümle şeridinin soluna takmasıdır.
- Şimdiye kadar yazısız resim kullandıysanız , bu evrede kartların alt ya da üst kısmına nesnelerin adını yazın.

- 1.Çocukla karşılıklı masaya oturun.
 - 2.İletişim klasörünün kapağına 3-4 farklı resim takın.
 - 3.Bu kartlara karşılık gelen pekiştireçlere kolay uzanabilmelisiniz.
 - 4.'istiyorum' kartını cümle şeridinin en sağına takın.
 - 5.Çocuğun kartlardan birini eline almasını bekleyin.
 - 6.Çocuk kartı alır almaz FY ile cümle şeridinin soluna taktirin.
 - 7.Üzerinde 2 kartın olduğu cümle şeridini yine FY ile çocuğa çıkarttırın ve kendinize verdirin.
 - 8.Hemen ardından kartlar çocuğa dönük olacak şekilde cümle şeridini çocuğun önüne koyun.
 - 9.Cümleyi okuyun. ' Top istiyorum'
 - 10.Diğer elinizle de pekiştireci (topu) alıp çocuğa verin.
- Zamanla ipuçlarınızı silikleştirin.Çocuğun ilk bağımsız becerisini fazlasıyla coşkulu şekilde pekiştirmeyi unutmayın.
 - Bu aşamanın becerisi çocuğun size isteğini cümle şeridi vererek bildirmesidir.

Sürecin Devamında :

- Çocuk şeridi hazırlayıp size vermeyi öğrendikten sonra cümleyi söylemesi noktasında çocuğu teşvik edin. Bu noktada ayrımlı pekiştirin.
- Daha sonraları 'istiyorum' kartını sağa takın ve çocuk iletişim kartına uzanırsa durdurun ve önce 'istiyorum' kartını alıp sola yapıştırması üzerinde çalışın.
- Kartları klasör içine alarak çalışmaya devam edin.
- İlerleyen zamanlarda cümleleri uzatın. (Top ve fındık istiyorum)
- Zamanla klasör yetersiz olacağından kart boyutlarını küçültün ve sayfaların iki yüzüne de kullanın.
- Bazı kartların resimlerini silikleştirebilir , bazılarını ise sadece yazılardan oluşturabilirsiniz.(okuma becerisi gelişen çocuklarda)
- Evre 4 te birçok çocuk hazırladıkları cümle şeritlerinin sözel olarak ifade edebilir hale gelmiş , evre 5 ve 6 ya ihtiyaç duymamışlardır.Bu çocukların iletişim becerilerini geliştirmek için fırsat öğretimi ve uyarlamalarından yararlanabilirsiniz.

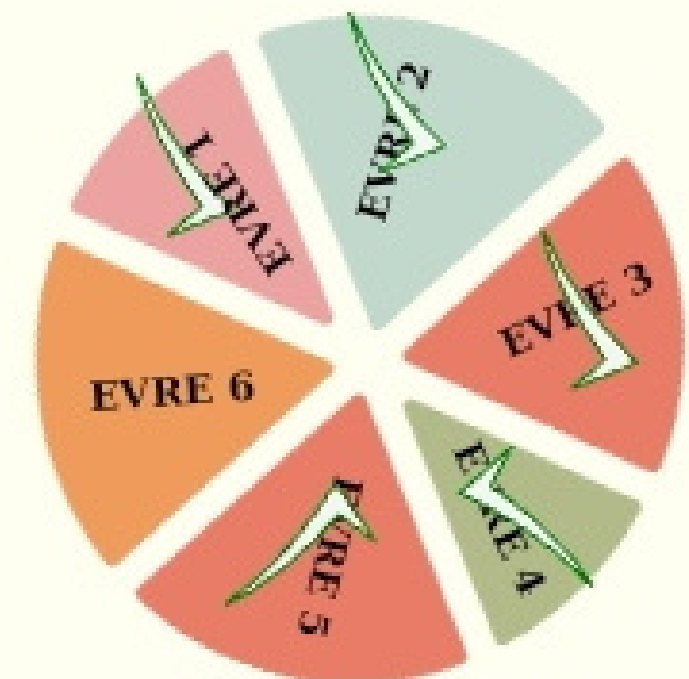
'Ne İstiyorsun?' Sorusunu Yanıtlamak Amacıyla Cümle Kurma

- Çocuğa bu evrede cümle şeridini kullanarak kendiliğinden çeşitli istekler bildirmenin yanı sıra , 'Ne istiyorsun ?' sorusuna da yanıt vermesi öğretilir.
- 1. Ne istiyorsun ? diye sorulur.
- 2. Hemen ardından 'istiyorum' kartı işaret edilir.
- 3. Soru ve ipucu arasında giderek 1-2 saniye bırakılmak hedeflenir.
- 4. Doğru tepki , pekiştireç verilerek pekiştirilir.
- 5. Bekleme süresi giderek arttırılır. İpuçları silikleştirilir.

Bu noktada çocuğun kendiliğinden istek bildirme becerisinin körclmemesine dikkat edilmelidir. Çocuğun kendiliğinden de istek bildirmesi için zemin hazırlanmaya devam edilmelidir.

evet & hayır öğretimi

- PECS sisteminde evet hayır ifadelerinin jestlerle öğretimi önerilir. Baş hareketleri çok pratik olacaktır.
- Pek çok çocuk kendilerine dayatılan istemedikleri şeylerle karşılaştıkları için 'hayır' ifadesini önce öğretmek daha işlevseldir.
- Uygulamacı istenmeyen nesneyi çocuğa gösterir ve 'istiyor musun' diye sorar.
- Yönlendirici çocuğun şakaklarından tutup kafasını sağa sola sallar.
- Uygulamacı 'tamam , hayır diyorsun ' deyip nesneyi kenara koyar.
- Her nesneyle tek deneme yapılarak , çocuğun aynı nesneyi sürekli reddetmesi engellenir.
- EVET ifadesi öğretimi ise , istenilen nesneye karşı yönlendiricinin çocuğun başını FY ile aşağı yukarı sallaması üzerinedir. Çocuk isteğine ulaşır.
- Çocuk iki ifadeyi de öğrendikten sonra, çocuğa kestirilemez sıra ile istenen ve istenmeyen nesneler sorulur. Farklı durumlar için genelleme çalışmalarına yer verilir.

Görüş Bildirmek ve Betimleme Yapmak Amacıyla Cümle Kurma

- Evre 6 nın amacı çocuğun kendisine yöneltilen 'ne görüyorsun , ne duyuyorsun , burada ne var ' gibi görüş bildirme ve betimleme yapma sorularını yanıtlamasını sağlamaktır.
- Bu yüzden çocuk için yeni eylem kartları hazırlanır.
- Bu evre , normal gelişim gösteren çocukların görüş bildirme ve betimleme yapma olasılıklarının yüksek olduğu durumlardan esinlenilerek oluşturulmuştur. Bu yüzden şaşırtıcı durumlar tercih edilmelidir.
- Ayrıca , görüş bildirme ve betimleme yapma öğretimi , otizm tanılı her çocuk için uygun değildir.